

şliklerine, nahiv, belâgat ve kıraat problemlerine de temas edildiği görülür. Enbârî daha önce Ebû't-Tayyib el-Lugavî, Ebû Saîd es-Sîrâfî, Ebû Bekir ez-Zübeydî ve Hatîb el-Bağdâdî'nin eserlerinde karşılaşılan rivayetlerin isnad zincirlerine yer vermemiş, ilk râvinin ismini zikretmekle yetinmiştir. Müellif kitabının sonunda kendisinin nahiv ilmini aldığı âlimler silsilesini Hz. Ali'ye kadar zikretmektedir.

Enbârî, eserinin kaynaklarından söz etmemekle birlikte Ebû't-Tayyib el-Lugavî'nin *Merâtibü'n-nahviyyîn*, Ebû Saîd es-Sîrâfî'nin *Ahbârü'n-nahviyyîn el-Başriyyîn*, Ebû Bekir ez-Zübeydî'nin *Tabakâtü'n-nahviyyîn ve'l-lugaviyyîn* ve Hatîb el-Bağdâdî'nin *Târîhu Bağdâd'* gibi önceki tabakat ve tarih kitaplarından istifade etmiş olmalıdır. Enbârî'nin yaşadığı dönemdeki ulemâ hakkında ilk elden kaynak özelliği taşıyan *Nüzhetü'l-elibbâ*², Yâkût el-Hamevî'nin *Mu'cemü'l-üdebâ*³'nin kaynakları arasındadır.

İlk defa taş baskısı yapılan eser (Kahire 1294/1876) Atıyye Âmir (Paris 1952; Beyrut 1963), İbrâhim es-Sâmerrâfî (Bağdat 1959; Zerkâ 1405/1985) ve Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhim (Kahire 1386/1967) tarafından neşredilmiş, Sâmerrâfî ve Ebû'l-Fazl İbrâhim neşirlerinin başında müellifin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kemâleddin el-Enbârî, *Nüzhetü'l-elibbâ*² (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhim), Kahire 1386/1967, s. 3, 89, ayrıca bk. neşredenin girişi, s. 10-13; a.e. (nşr. İbrâhim es-Sâmerrâfî), Zerkâ 1405/1985, neşredenin girişi, s. 11-12; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ*³, I, 48; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 139; Abdülbâkî b. Abdülmeccid el-Yemânî, *İşâretü't-ta'îyin fi terâcimi'n-nühât ve'l-lugaviyyîn* (nşr. Abdülmeccid Diyâb), Riyad 1406/1986, s. 186; Yâfî, *Mirâtü'l-cenân*, III, 276; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XII, 310; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1940; Serkis, *Mu'cem*, I, 480; Brockelmann, *GAL*, I, 334; *Suppl.*, I, 495; a.m.f., "Enbârî", *IA*, IV, 266; Cemil Allûş, *İbnü'l-Enbârî ve cühüdühû fi'n-nahv*, Tunus 1981, s. 123-126; *Ma'a'l-mektebe*, s. 175-176; C. Zeydân, *Âdâb*, III, 43; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, III, 373; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *'Uyûnü'l-mü'el-fât* (nşr. Mahmûd Fâhûrî), Halep 1413/1992, I, 170.

SEDAT ŞENSOY

NÜZHETÜ'İ-ERVÂH

(نزهة الأرواح)

Muhammed b. Mahmûd eş-Şehrezûrî'nin
(ö. 687/1288 [?])
felsefe tarihine dair eseri

(bk. ŞEHREZÜRÎ, Muhammed b. Mahmûd.)

NÜZHETÜ'İ-HAVÂTİR

(نزهة الخواطر)

Abdülhay el-Hasenî'nin
(ö. 1923)

Hindistan'da yaşamış
ünlü şahsiyetlerin biyografilerine
dair eseri.

Tam adı *Nüzhetü'l-havâtir ve behcetü'l-mesâmî*⁴ ve'n-*nevâzır*⁵'dir Müellifin en önemli eseri olup I-XIV. (VII-XX.) yüzyıllar arasında Hindistan'da yaşamış 4500 kadar âlim, mutasavvıf, edip, siyaset ve devlet adamının biyografisini ihtiva etmektedir. Abdülhay el-Hasenî, muhtemelen hocası Muhammed Naîm el-Ensârî el-Leknevî'nin ulemânın hayatına dair dağınık vaziyetteki notlarını gördükten sonra bu eseri yazmaya karar vermiştir (*el-İ'lâm*, Ebû'l-Hasan Ali el-Hasenî en-Nedvî'nin girişi, I, 20). Sekiz ciltlik eserin ilk cildinde İslâmiyet'in başlangıcından VII. (XIII.) yüzyıla kadar gelen ünlülerin, ondan sonraki her bir ciltte ise müteakip asırlarda yaşayan âlimlerin biyografilerine yer verilmiştir. Müellif eserini Arapça, Farsça ve Urduca 300'den fazla kaynaktan yararlanarak ve bu kaynaklardaki yanlışları düzelterek hazırladığını belirtmektedir.

Eserin II. cildi, İbn Hacer'in *ed-Düerü'l-kâmine fi a'yâni'l-mî'eti's-gâmine* adlı eserine zeyil olarak diğer ciltlerden önce yayımlanmış (Haydarâbâd 1350/1931), daha sonra ihtisas alanlarına göre çeşitli âlimlerin hayatını ele alan I. cilt neşredilmiştir (aş. bk.). Bu cilde müellifin oğlu Abdülalî el-Hasenî en-Nedvî bir mukaddime yazmıştır. Ebû'l-Kelâm Âzâd'ın maarif nâzırı olmasının ardından onun girişimleriyle eserin son cildi dışında geri kalanları 1947-1959 yılları arasında basılmıştır. Müellifin vefatı üzerine eserin son cildinde yazılmayan biyografileri diğer oğlu Ebû'l-Hasan en-Nedvî tamamlamıştır (Haydarâbâd 1390/1970; Karaçi 1396/1976).

Nüzhetü'l-havâtir bir biyografi kitabı olmanın ötesinde Hint alt kıtasına dair ilmî, tarihî, siyasî ve dinî pek çok konuda önemli bilgiler ihtiva etmekte, VIII. cildi son devir Hint ulemâsına dair yegâne eser olma özelliğini korumaktadır. Ancak kitap bazı yönlerden eleştirilmiştir. İlk yedi asrın tek cilde sıkıştırılması yüzünden bu ciltteki biyografilerin yetersiz kalması, Hint alt kıtasına giden bütün sahâbî ve tâbîlere yer verilmemesi (Kudretullah el-Hüseynî, s. 243-244), bazı biyografilerin bir iki cümleyle geçiştirilmesi, biyografilerin

hangi tercihlere göre seçildiğinin belirtilmemesi, müellifin kendi bölgesinin dışındaki âlimler hakkında verdiği bilgilerin yeterli olmaması, bu bölgelerdeki bazı önemli âlimlerden hiç söz edilmemesi bu eleştiriler arasında sayılabilir. Kişilerin bazan meşhur oldukları isimleriyle, bazan da fazla bilinmeyen adlarıyla kaydedilmesi, yer yer Urdu imlâsının kullanılması eserden faydalanmayı güçleştirmektedir.

Nüzhetü'l-havâtir Haydarâbâd'da Dâiretü'l-maârifî'l-Osmâniyye tarafından yayımlanmıştır: I, 1366/1947; 1380/1961; II, 1350/1931; III, 1371/1951; IV, 1373/1954; V, 1375/1955; VI, 1376/1957; VII, 1377/1958; VIII, 1390/1970, 1980. Eserin ikinci baskısı aynı adla (Haydarâbâd 1393/1973), daha sonra *el-İ'lâm bi-men fi târihi'l-Hind mine'l-a'lâm* ismiyle gerçekleştirilmiştir (I-IV, Beyrut 1420/1999).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülhay el-Hasenî, *el-İ'lâm bi-men fi târihi'l-Hind mine'l-a'lâm: Nüzhetü'l-havâtir*, Beyrut 1420/1999, I, 29-30; ayrıca bk. Abdülalî el-Hasenî'nin girişi, I, 7-17, 25-26; ayrıca bk. Ebû'l-Hasan Ali el-Hasenî en-Nedvî'nin girişi, I, 18-22; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 74, 863; Sezgin, *GAS*, II, 863; Kudretullah el-Hüseynî, *el-Allâme es-Seyyid 'Abdülhay el-Hasenî: 'Aşruhü hayâtühü mü'el-fâtühü*, Cidde 1403/1983, s. 242-250; Yûnus eş-Şeyh İbrâhim es-Sâmerrâfî, *'Ulle-mâ'ü'l-Arab fi şibhi'l-kârretî'l-Hindiyye*, Bağdat 1986, s. 784-786; Muhyiddin el-Elvâfî, "el-Mü'el-fâtü'l-Arabiyye li-'ulemâ'l-Hind el-müslimîn", *ME*, XXXVIII/6 (1966), s. 597-604; A. S. Bazmee Ansari, "Nuzhat al-Khawâtir", *IS*, XVI/2 (1977), s. 147-150; a.m.f., "Nuzhat al-Khawâtir", *HI*, VII/2 (1984), s. 111-115.

İBRAHİM HATİBOĞLU

NÜZHETÜ'İ-KULÛB

(نزهة القلوب)

Hamdullah el-Müstevfî'nin
(ö. 740/1340'tan sonra)
coğrafya ve kozmografyaya dair
eseri

(bk. HAMDULLAH el-MÜSTEVFÎ).

NÜZÛL

(النزول)

İlahî kitapların
ve özellikle Kur'an-ı Kerim'in
Allah katından indirilişini
ifade eden terim.

Sözlükte "yukarıdan aşağıya inmek, gelmek, konaklamak" mânasında masdar ve "inîş" anlamında isim olan *nüzûl* kelimesi ilahî kitapların, özellikle de Kur'an'ın Allah